

УДК 316.6:159.9:614.253.4

*А.О. Міхєєв, М.П. Тимофієва***СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ 3-ГО КУРСУ
МЕДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ**

Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

Резюме. У статті висвітлено результати вивчення найважливіших показників, що характеризують соціально-психологічну адаптацію студентів медичних факультетів ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» за впливу процесу навчання на 3-му курсі. Встановлено, що для більшості опитаних студентів характерним є суттєве зниження основних

показників соціально-психологічної адаптації: низька опірність до фізичних та психічних навантажень, ускладнений перебіг пристосувань зі зниженням рівня комунікативності та підвищеною конфліктністю, проте без ознак агресивності.

Ключові слова: соціалізація, адаптація, комунікативність, студенти, навчання.

Вступ. У сучасному суспільстві є потреба в спеціалістах, що здатні швидко пристосовуватися, реалізувати увесь внутрішній потенціал у професійній діяльності. Для навчання нового покоління фахівців необхідними є такі форми й методи організації навчально-виховного процесу, які сприяли б розкриттю здібностей студентів. Процес адаптації студентів реалізується через його соціалізацію в нових умовах, тобто процесах навчання [9]. Тому для вищого медичного навчального закладу дуже важливо створити умови для соціально-психологічної адаптації студентів з метою їх збереження і забезпечення якості професійної підготовки [11]. При цьому маєтись на увазі здатність індивідуума пристосовуватися до вимог соціального середовища без відчуття дискомфорту й без конфлікту з ним. Успішно адаптований студент легко включається у нове оточення, у навчально-пізнавальний процес, у нову систему відносин [3]. Як показують сучасні наукові дослідження процес адаптації студентів має свої специфічні особливості [2], що чітко проявляються в часі – вже через декілька місяців від початку навчання біля 70 % студентів є адаптовані і 30 % – дезадаптовані. Такі студенти повинні бути під особливою увагою як викладачів, так деканатів і кураторів [4].

Проблеми адаптації студентської молоді присвячено значна кількість науково-педагогічних праць, запропоновані різні методи та рекомендації. Одним із простих і об'єктивних методів визначення адаптаційних можливостей студентів є письмове тестування, яке передбачає відповіді на низку питань, що безпосередньо характеризують особливості життя опитуваних і здатні оцінити рівень соціально-психологічної адаптації.

Мета дослідження. Оцінити основні показники соціально-психологічної адаптації студентів 3-го курсу медичних факультетів ВДНЗ «БДМУ» під впливом процесів навчання.

Матеріал і методи. Дослідження проводилося в осінньому семестрі 2015-2016 н.р. за однакових умов психологічного й навчального навантаження, без попередження про тестування. Вибірково протестовано 46 студентів медичних факультетів віком $19,46 \pm 0,17$ року. Для тестування

використовувався опитувальник «Адаптивність» (Маклакова А.Г., Чермяніна С.В., 2001) із визначенням таких показників соціально-психологічної адаптації, як нервово-психічна стійкість, комунікативний потенціал, рівень соціалізації, девіантна поведінка та особистісний адаптивний потенціал [6].

Результати дослідження та їх обговорення. Одним із основних регуляторів усіх процесів адаптації людини є нервова система. Вона безпосередньо впливає на здатність пристосовуватися до змін середовища, у тому числі й навчального. Одним із показників адаптації, який ми вивчали, була нервово-психічна стійкість студентів.

Як показали результати проведеного нами тестування, у більш ніж половини опитаних (52,18 %) мав місце недостатній показник стійкості. При цьому можуть спостерігатися низька толерантність до психічних і фізичних навантажень, ускладнена адаптація до нових умов навчання, а рівень працездатності стає вкрай незадовільним. У тяжких випадках можливе істотне зниження рівня професійної діяльності за дії наростання психічних навантажень. Водночас у 30,43 % студентів досліджуваній показник був трохи зниженим, у 15,22 % – на достатньому рівні. І лише у 2,17 % опитаних студентів показник нервово-психічної стійкості був на високому рівні. У цих студентів, як правило, мають місце високі показники працездатності, вони толерантні до психічних і фізичних навантажень та стійкі до стресу.

Наступний показник, який має визначну роль у професійній діяльності лікарів – це комунікативність або вміння спілкуватися як між фахівцями, так і між лікарем та пацієнтом [12]. Дослідження комунікативного потенціалу показало його середній рівень у практично кожного п'ятого студента (19,57 %) – вони відносно легко і без ускладнень знаходять «спільну мову» з однолітками, легко адаптуються до умов колективу та неконфліктні в спілкуванні. У 32,61 % цей показник був нижче норми, 41,30% студентів мали посередній рівень і лише в 6,52 % студентів рівень комунікації сягав достатнього рівня. При зниженні комунікативності в студентів може суттєво погіршуватися взаємовідношення до оточу-

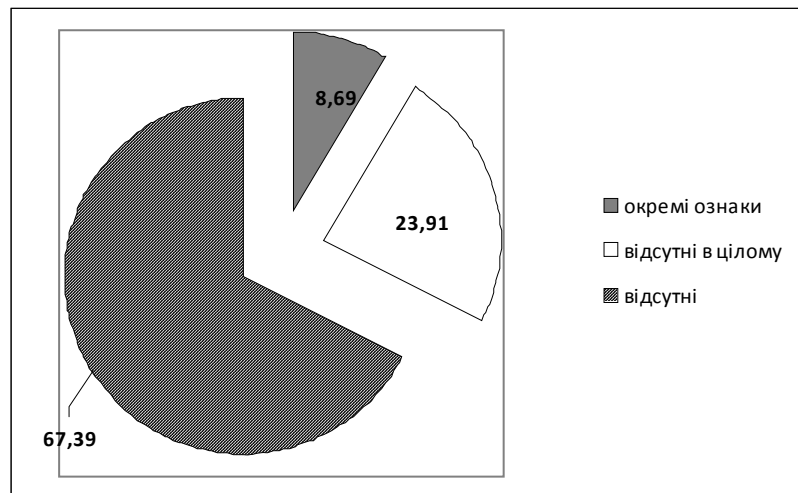

Рис. 1. Схильність до девіантної поведінки студентів 3-го курсу, %

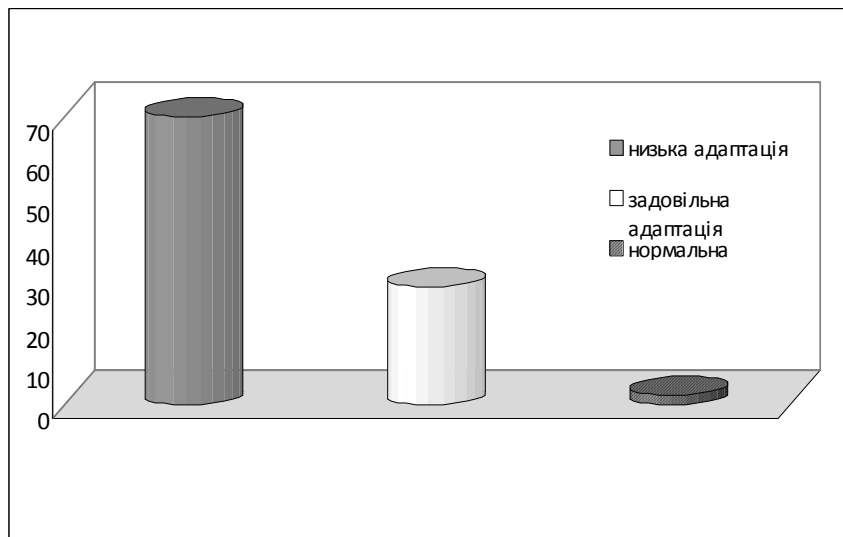

Рис. 2. Особистісний адаптаційний потенціал студентів 3-го курсу, %

ючих (батьків, однокурсників чи викладачів), а надалі – і пацієнтів. Одночасно може мати місце суттєве зростання рівня конфліктності, що буде впливати на адаптацію в цілому.

Соціалізація відображається переважно на становленні людини взагалі та й майбутнього фахівця, оскільки відображає здатність приймати і успадковувати загальноприйняті норми, правила, культуру поведінки тощо. Від рівня соціалізації майбутніх медиків залежить їх потенційна здатність працювати і співпрацювати, а отже, – пристосовуватися до вимог суспільства [5]. Оцінка цього показника є важливим чинником при вивченні впливу навчального навантаження на адаптованість студентів.

Нами встановлено, що рівень соціалізації в студентів 3-го курсу є досить задовільним у майже третини опитаних – 30,43 %. Кожен третій опитаний студент (30,43 %) має недостатній рівень соціалізації, а в 36,96 % опитаних спостерігається достатній рівень соціалізації. І лише у 2,17 % студентів результати опитування показали високий рівень соціалізаційної активності. Зниження рівня соціалізації в таких випадках може супроводжуватися недотриманням окремих норм і пра-

вил суспільства, з перевагою особистого над колективним. Часто це призводить до зміщення соціалізації лише на власне «Я», що закономірно зумовить конфліктні ситуації у групі. Але якщо у групі є студенти з достатнім чи високим рівнем соціалізації, то вони можуть відіграти позитивну роль у «стримуванні» таких конфліктних ситуацій.

У будь-якому суспільстві завжди існує ряд соціальних, моральних та етичних норми, згідно з якими живе це суспільство. Відхилення або недотримання цих норм є девіацією (відхиленням, коливанням). Ця проблема актуальна й сьогодні, особливо серед молоді, і набула соціального та наукового значення [1]. Тому ми оцінювали схильність студентів 3-го курсу до девіантної поведінки, яка часто має місце поруч із низькою соціалізацією (рис. 1).

У 67,39 % опитаних студентів ознаки девіантної поведінки практично відсутні – ці молоді люди практично не проявляють ознак агресії до оточуючих і раціонально будують з ними свої відносини. Лише у 8,69 % студентів спостерігалися окремі ознаки девіантної поведінки, що може супроводжуватися певною агресією щодо оточу-

ючих та можливою схильністю до правопорушень.

Основними негативними соціально-педагогічними факторами, що впливають на ускладнення поведінки студентської молоді, можуть бути як недоліки сімейного виховання, так і педагогічні помилки викладачів, а також протиріччя особистісного розвитку [7, 10]. Сумарним показником соціально-психологічної адаптації студентів до навчання є особистісний потенціал адаптації (ОАП), який безпосередньо залежить від усіх вищезазначених показників і може вказувати на ступінь адаптації студентів у цілому [8].

Результати проведених опитувань показали, що рівень ОАП у більшості студентів 3-го курсу досить низький – це спостерігалось у 69,57 % опитаних (рис. 2).

Особи цієї групи можуть мати певні ознаки нервово-психічних зривів, мають низьку стійкість, конфліктні, можуть мати місце асоціальні та аморальні вчинки. У 28,26 % опитаних рівень адаптації можна охарактеризувати як задовільний і тільки у 2,17% студентів цей рівень відповідає нормі.

Такий розподіл студентів за рівнем соціально-психологічної адаптації може призвести до зриву процесів пристосованості, інколи це може призвести до повної дезадаптації. Причиною цього можуть бути великі фізичні та психологічні навантаження, які мають місце в ході навчання. Тобто, великі обсяги навчальної інформації, труднощі в спілкуванні, відхилення в поведінці можуть призвести до нервового перевантаження й зриву процесів адаптації.

На нашу думку, ці студенти можуть потребувати підвищеної уваги з боку викладачів та кураторів, а у складних випадках – необхідною може бути й консультація лікаря-психіатра або психолога.

Висновки

1. У більшості студентів 3-го курсу встановлено істотне зниження рівня адаптації під впливом навчання, що супроводжується низькою толерантністю до психічних і фізичних навантажень, незадовільним перебігом процесів пристосованості поруч із низьким рівнем працездатності.

2. У частини третьокурсників знижена комунікабельність, що знаходить своє відображення в побудові контактів з одногрупниками, а надалі може вплинути на здатність контактувати і з пацієнтами.

3. Поруч із низьким рівнем комунікації можливий достатньо високий відсоток конфліктних ситуацій, що буде відображатися на рівні адаптації до нових умов.

4. Зниження рівня соціалізації в окремих студентів може призвести до порушення загальноприйнятих норм і правил, відсутності орієнтації на думку оточуючих та переваги власного «Я».

5. Більшість третьокурсників не проявляють агресії до оточуючих, вони раціонально будують з ними відносини.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження, виходячи з отриманих результатів, можуть бути зосереджені на вивченні показників соціально-психологічної адаптації в студентів інших курсів (перший, другий і т.д.) з метою вивчення динаміки таких змін, а також дослідження впливу процесу навчання на показники адаптації залежно від статі, країни (іноземні студенти) та інше. Це суттєво допоможе викладачам навчальних закладів знаходити адекватний підхід до окремих «критичних» студентів під час навчання залежно від їх рівня пристосованості, соціалізації тощо.

Література

1. Змановская Е.В. Структурно-динамическая концепция девиантного поведения / Е.В. Змановская // Вестн. ТГПУ. – 2013. – № 5 (133). – С. 189-195.
2. Карпенко Ю.Д. Динамика функционального состояния и адаптационных процессов у студентов / Ю.Д. Карпенко // Гигиена и сан. – 2012. – № 4. – С. 61-63.
3. Коломиец О.И. Теоретико-методологические аспекты вопроса адаптации студентов к образовательному процессу / О.И. Коломиец // Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. – 2013. – № 6 (100). – С. 68-72.
4. Костина Л.А. Социально-психологическая адаптация студентов к обучению в медицинском вузе / Л.А. Костина, Л.М. Миляева // Фундамент. исслед. – 2014. – № 11-2. – С. 433-437.
5. Левина И.Д. Социализация и воспитание студентов в системе профессионального образования / И.Д. Левина // Сред. профес. образов. – 2014. – № 1. – С. 6-9.
6. Маклакова А.Г. Многоуровневый личностный опросник «Адаптивность» (МЛО-АМ) / А.Г. Маклакова, С.В. Чермянина // Практ. психодиагност. Методики и тесты. Учебное пособие; ред. и сост. Райгородский Д.Я. – Самара, 2001. – С. 549-558.
7. Мирончук Н.М. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності / Н.М. Мирончук // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Ін-т інновац. технолог. і змісту освіти МОН України. – К., 2013. – Вип. 79. – С. 82-85.
8. Мостова І.В. Адаптаційне входження студентів у навчальну діяльність / І.В. Мостова // Вісн. Київ. нац. торгів.-економ. ун-ту. – 2012. – № 4. – С. 129-138.
9. Ніколаєнко С.І. Формування соціально-психологічної адаптивності студентів під час навчання у вищому навчальному закладі як психолого-педагогічна проблема / С.І. Ніколаєнко, О.С. Ніколаєнко // Світогляд – Філософія – Релігія. – 2013. – Вип. 4. – С. 64-72.
10. Першина А.В. Психологічні чинники адаптації студентів до навчання у ВНЗ / А.В. Першина // Міжнар. форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2011. – Вип. 5. – С. 124-135.
11. Райчева Т.Д. Адаптація студентів до навчальної діяльності / Т.Д. Райчева // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2012. – Вип. 12. – С. 135-138.
12. Юсеф Ю.В. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів / Ю.В. Юсеф // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 3. – С. 187-194.

**СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ СТУДЕНТОВ 3-ГО КУРСА
МЕДИЦИНСКИХ ФАКУЛЬТЕТОВ***А.А. Михеев, М.П. Тимофиева*

Резюме. В статье освещены результаты изучения самых важных показателей, которые характеризуют социально-психологическую адаптацию студентов медицинских факультетов ВГУЗ Украины «Буковинский государственный медицинский университет» в процессе обучения на 3-ем курсе. Установлено, что для большинства опрошенных студентов характерным является существенное снижение основных показателей социально-психологической адаптации: низкая сопротивляемость к физическим и психическим нагрузкам, осложненный ход приспособлений со снижением уровня коммуникативности и повышенной конфликтностью, однако без признаков агрессивности.

Ключевые слова: социализация, адаптация, коммуникативность, студенты, обучение.

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF THE 3RD YEAR STUDENTS
OF MEDICAL FACULTY***A.A. Mikheev, M.P. Timofieva*

Abstract. The article covers the results of studying the most important indices of social and psychological adaptation of students of medical faculties of HSEI of Ukraine "Bukovinian State Medical University" during their learning process in the 3rd year. It has been established that most of the students are characterized by a substantial reduction in key indices of social and psychological adaptation: poor resistance to physical and mental stress, complicated course of adaptations with reduction in communicativeness level and increased conflict, but without signs of aggression.

Key words: socialization, adaptation, communicativeness, students, study.

State Higher Educational Institution of Ukraine «Bukovinian State Medical University» (Chernivtsi)

Рецензент – проф. А.С. Борисяк

Buk. Med. Herald. – 2017. – Vol. 21, № 1 (81). – P. 86-89

Надійшла до редакції 28.12.2016 року